

Panorama Nederland... een huisjes-met-tuintjesstad aan de Noordzee!

Gerard Ouweneel

'Panorama Nederland' was het thema van de boekenweek 1998. Veel proza met daarin een prominente rol voor ons landschap. Een landschap dat er niet meer is of bezig is te verdwijnen, zodat de lezer snel tot weemoed verviel. Ook de auteur, voor wie bij het kijken naar vogels, het landschap steeds meer een bijna bepalend element is. Het aantal plaatsen in dit land waar men, de verrekijker heffend, niet ogenblikkelijk menselijke activiteiten op de achtergrond ontwaart of beluistert, is gering. En de vooruitzichten beroerd.

Alleen al de Vinex-gemeenten zullen tot 2015 een half miljoen woningen bouwen. Naar goed vaderlands gebruik zullen dat overwegend huisjes-met-tuintjes zijn. De bewoners van deze huizenbrij zullen meer energie verbruiken en nog meer mobiel zijn dan de Nederlanders van thans. Al was het alleen maar om regelmatig het Los Angeles aan de Noordzee te kunnen ontvluchten naar een pied-à-terre ergens langs de ooststrand van de natie. In de hoop en waan daar nog iets van platteland te vinden. Binnen twee decennia zal het thema van Geert Maks 'Hoe God verdween uit Jorwerd' opgaan voor de verste uithoeken van dit land. Een somber scenario? Laten wij het hopen. Maar om hoe de consequenties van die half miljoen Vinex-woningen met hun bewoners en alles wat daarmee samenhangt in goede banen te leiden, gaat het bevattingsvermogen te boven. Grote vindingrijkheid is niet nodig om te beseffen welke aanslag op 'Panorama Nederland' ons staat te wachten. Vanonder de Haagse kaasstolp bekijken bewindslieden de kwestie door een omgekeerde verrekijker. Want wie mocht verwachten dat ruim een jaar voor aanvang van de nieuwe eeuw, de toekomstige ruimtelijke ordening in dit land prominent op de agenda van politieke partijprogramma's zou staan, komt bedrogen uit. Geen thema dat mijn kiezers op het puntje van hun stoel zal brengen, zo oordelen partijbonzen over hun kiezersvoetvolk. En in hun wereld waarin uitstel, verdoezeling en voor zich uitschuiven zijn verheven tot dagelijks bedrijf, rederijken politici door met beloftevolle retoriek en bellenblazerij.

Rijnmond

'Als je op een mooien voorjaarsmorgen langs de Provenierssingel de stad verliet, was het geluid van de baltsende Grutto's en Tureluurs niet van de lucht, zoodra je de laatste huizen achter je gelaten had. Overal hoorde je het kwik-me-dit, kwik-me-dat van de Kwartels en ook de Kwartelkoning was in de buurt van Overschie heel algemeen. Bij Hillegersberg en in de Zestienhovensche Polder broedde het Wouwaapje. Zomertaling en Slobeend kwamen algemeen vlak bij de stad voor'. En verder: 'Ooievaarsnesten kende ik er zeker vijf in of vlak buiten de stad, bijvoorbeeld in de Diergaarde bij de Kruiskade, bij

Foto boven:

Bij Hillegersberg en in de Zestienhovensche Polder broedden Slobeenden algemeen.

Crooswijk, aan het Jaffa, bij den Tempel te Overschie en aan den Dordtschen Straatweg'.

Zo gaat het nog een poosje door met herinneringen uit de eerste jaren van deze eeuw van de Rotterdamse vogelaar H.A. van Dam. Herinneringen opgetekend uit zijn mond in 1943, toen de heer Van Dam 71 jaar was. Degenen die in 1943 het relaas beluisterden, kregen óók hallucinaties. Nu, bijna honderd jaar later, ligt de Provenierssingel aan de rand van het stadscentrum en is de stadsrand vele kilometers verder opgeschoven tot de Polder Schieveen, waar anno 1998 weliswaar geen Woudaapjes, Kwartels en Kwartelkoningen broeden, maar nog wel Grutto's en

Foto: Henk Harmsen.

Tureluurs. Na Polder Schieveen komt de Akkerdijksche Polder met daarin de vogelrijke Akkerdijksche Plassen. Daarna Delft dat, nu ook voormalig vliegveld Ypenburg volloopt met woningen, weldra met Rijswijk en Den Haag een aaneengesloten stadsmassa zal vormen. Voor de resterende open ruimte tussen Rotterdam en Delft bestaan omineuze plannen, waarvan wij hooguit kunnen hopen dat de Akkerdijksche Plassen ongeschonden het vege lijf zullen redden. Maar ook vogelreservaten hebben een biotoop, een buffer nodig...

Auteur woont en werkt zestig jaar in en rond de Rijnmond en kijkt daar naar vogels. Zoals bij de heer Van Dam in 1943, wekken zijn relaxen over vogels in en rond Rotterdam een halve eeuw geleden, hallucinaties op bij thans jeugdige vogelaars. L'histoire se répète: een zomerse tocht naar Oostvoorne was goed voor Grauwe Kieken-dieven en bood kans op Grauwe Klauwieren, die broedden langs de Groene Kruisweg onder Zwartewaal. Bij Pernis waren broedende Zwarte Sterns en Geoorde Futen te vinden en het leek erop dat op IJsselmonde in iedere rij knotwilgen Steenuilen huisden. Welke verhalen zullen over een halve eeuw rondgaan over de Rijnmondavifauna van thans?

Rond 1955 zette Rijnmond af voor de aanloop naar de booming van de jaren zestig. Meer huizen, wegen, industrie en mensen. IJsselmonde was in enkele jaren vol. Annexatie van Botlek, Rozenburg en De Beer volgde. Traditionele ex-

cursiegebieden vielen weg. De Biesbosch en de Delta kwamen ervoor in de plaats. Niet alleen vogels maar ook de open ruimte en nog betrekkelijke stilte en rust van deze gebieden trokken. Binnen enkele jaren kwamen urbanisatie en recreatie ons achterna. Om te kunnen genieten van vogels in harmonie met het landschap, kwamen de excursiedoelen steeds verder van Rijnmond en Randstad te liggen. Vooral het noorden lokte.

Friesland

In augustus het IJsselmeer rond is al jaren een pelgrimage. Daarbij gaat het om meer dan alleen de Lachsterns van Schagen en Balgzand, de drommen Zwarte Sterns van Den Oever en de Reuzensterns van de Friese IJsselmeerkust, hoe fijn en fascinerend de drie soorten ook zijn. Na al die tochten geeft iedere kilometer herinneringen en aanleiding tot beschouwingen. Onderweg, de vertrouwde plaatsen passerend, pakken de deelnemers de dialogen op, waar die een vorige maal stopten. Boven Makkum, langs de Sotumerdijk, is het een zorgelijk 'er lijkt hier meer mais dan vorig jaar'. Of 'toch nog heel wat Krabbescheer in de sloten'. Omdat in Piaam boven de Kooiwaard vanaf de dijk een paar maal een Roerdomp te zien was, komt hier het gesprek op het wel en wee van de Nederlandse Roerdompen. En daarna over Huiszwaluwen. Even verder, bij passeran van de grote eendenkooi, gaat het over Tom Lebret, die in Friese eendenkooien een deel van zijn onderduikerstijd doorbracht. Daarna, eenmaal door Gaast en over de dijk, waarderende woorden over het fraaie klinkerweggetje door de Polder Geele Strand en over de houten palen met bovengrondse telefoondraden met daarop Boerenzwaluwen: 'Kijk er naar vrienden. Over een paar jaar zie je die nergens meer in dit land'. Zo gaat het door. Rijdend over de Wieldijk, tussen Laaxum en De Mokkebank, gaan de herinneringen naar de schitterende kruidenrijke graslanden van de beginjaren. Nu zijn het dood gedraineerde groene bijartlakens. De Friese IJsselmeerkust-odyssee is een jaarlijkse inventarisatie van vertrouwde en dierbare plekken, een inspectie of alle zaken het voorbije jaar gebleven zijn, zoals ze op het netvlies staan, of dat er toch weer aan werd gedonderjaagd. Hetgeen vaak het geval blijkt. Op 13 augustus 1993 kreeg het netvlies een voltrefter te incasseren. Aan de buitenzijde van De Mokkebank waren in het IJsselmeer zandplaten opgespoten. Op de toen nog kale platen zaten Aalscholvers, Visdieven, Zwarte Sterns en meeuwen. Erik haalde er een Witvleugelstern uit. Om te voorzien dat die platen spoedig zouden dichtgroeien, behoefde men niet over occulte gaven te beschikken. 'De zandzuigers zijn net weg', kregen wij toen te horen. Op de vraag wat de bedoeling was van die zandbanken, was het bescheid 'ach, er gebeurt zo veel'. Een van ons citeerde een Grontmij-woordvoerder die kort voordien had gesnoefd dat 'zijn organisatie in staat was nog heel wat van die natuurgebieden weg te zetten...!'

Na De Mokkebank gaat het door naar de Steile Bank, naar schrijvers smaak één van de fijnste

In de Polder Schieveen komen dan wel geen Woudaapjes meer voor, maar nog wel Grutto's en Tureluurs. Foto: A.C. Zwaga.

In 1943 leek het wel dat rondom IJsselmonde in ledere rij knotwilgen Steenuilen huiladen.
Foto: Frits van Daalen.

plaatsen in Nederland om naar vogels te kijken. Zittend op de lage basaltglooiing van de Huitebuursterbuitenpolder en turend naar de vogeldrommen van de Steile Bank is het bestaan goed... vogels, water, ruimte en stilte. Sinds het eerste bezoek heeft de tijd in de Huitebuursterbuitenpolder redelijk stilgestaan. Ver weg, maar toch indringend dichtbij, langs de Noordermeerdijk van de Noordoostpolder, kwam een forse rij windturbines. En in de polder maïs.

Subsidies

Ruim veertig jaar geleden, op 12 oktober 1957, ging schrijver voor het eerst het IJsselmeer rond. Toen waren landschappelijk de verschillen tussen Rijnmond en Friesland of, zo u wilt, tussen Randstad en de drie noordelijke provincies, minder indringend. Nú van Dordrecht tot Alkmaar of Amersfoort rijdend, passeren wij slechts enkele open ruimten. Die dan snel verdwijnen achter het standaardwegmeubilair van huizen en industrieparken. Nog niet lang geleden begonnen boven Amersfoort ruimte en onthaasting. Thans is dat achter Zwolle en eigenlijk begint pas na Meppel ruimte van wat allure en dorpen zonder de obligate schil nieuwbouw rond de kern, waardoor ze in niets verschillen van alle andere dorpen. In Nederland werd ook de ruimte, het platteland, uniform. Dankzij de bijna negen miljard gulden aan subsidies die jaarlijks de agrarische sector op de been houdt, waardoor de kleinschalige gemengde bedrijven het veld ruimden. Met in het kielzog het gevarieerde landschap. Vergelijken met overig Nederland liepen de drie noordelijke provincies maatschappelijke achterstand op. Menig kabinet deed pogingen hieraan iets te

doen. In april jongstleden kwam het weer tot een financiële injectie om het noorden te laten aansluiten bij de economische wonderen van het Nederlandse poldermodel. Maximaal zevenen-eenhalf miljard gulden, afkomstig van het rijk en de Europese Unie, zal vooral naar infrastructurele projecten gaan. Het noorden moet dichterbij de zegeningen van Randstad komen...

Afgezien van agrarische en nu op stapel staande infrastructurele aanslagen, vormen windturbines de derde bedreiging van het landschap van Groningen en Friesland. Het streven is om rond 2020 drie procent van het totale energieverbruik op te wekken via windenergie. Voor Friesland betekent deze doelstelling dat er acht keer zoveel windmolens moeten bijkomen dan de bijna driehonderd die er nu staan. Dat belooft wat! Want ieder die thans in het vlakke Friese land staat en rondom kijkt, zal beamen dat windturbines nu al het landschap domineren. De actiegroep 'Gijn romte foar wynhannel' (geen ruimte voor windhandel) krijgt veel aanhang. In Zuid-West-Nederland, langs het Haringvliet, is een rijtje windturbines geplaatst pal naast een buitendijks grasgors, dat valt onder de natuurbeschermingswet. De redenatie waarmee de tegen plaatsing naar voren gebrachte bezwaren van tafel gingen, was ademstokkend. Maar met deze uitspraak kwam wel een omineuze jurisprudentie voorhanden waarmee natuurgebieden in Friesland en trouwens in de hele natie, nog veel kunnen beleven. Met enig cynisme kan men stellen dat, nu de bezwaren tegen plannen voor plaatsing van windturbines langs de Afsluitdijk terzijde zijn geschoven, binnen afzienbare tijd Friesland zal beginnen bij Den Oever.

Nieuw Rotterdams Peil

Terug naar Randstad en Rijnmond waar beleidsbedenkers met krampachtige en kostbare ondernemingen een illusie van groen blijven en weer groen worden overeind proberen te houden. De negenhonderd miljoen gulden vergende onder-tunneling van een hoek Groene Hart van Zuid-Holland is een poging om groen te blijven. De studie 'Nieuw Rotterdams Peil' is een poging weer groen te worden. Deze in opdracht van het Wereld Natuur Fonds door het bedrijf Stroming B.V. verrichte studie bevat uitstekende ideeën. Maar bij het lezen van 'langs het Haringvliet liggen mogelijkheden voor een vrij toegankelijk natuurgebied van enkele tienduizenden hectares: kuddes wilde paarden, Edelherten en broedende Zeearenden op een uurtje fietsen van Pernis of Feyenoord' voel ik de lachspieren wat trekken. Waar komen die 'tienduizenden hectaren' van-

daan? Tiengemeten is 500 hectare. Na heel veel deining wordt dit eiland nu ontruimd, zodat Natuurmonumenten het kan 'teruggeven aan de natuur'. Daarbij gaat het om vijf boerenbedrijven. Indien de bedenkers van 'Nieuw Rotterdams Peil' er gemakshalve van uitgaan dat brede langs het Haringvliet gelegen stroken van Goeree-Overflakkee, Hoeksche Waard en Voorne-Putten beschikbaar komen voor 'natuur waarin mensen dagenlang kunnen rondzwerven over kreken en strandvlaktes, in vloedbossen en stuivende duinen' dan rijst de vraag of men wel is gaan kijken hoeveel gedoe van mensen dáár thans al is, wat er op korte termijn nog bijkomt en met welke plannen men rondloopt. Nogmaals, 'Nieuw Rotterdams Peil' draagt goede aanbevelingen aan. Maar blijf wél met de benen op de grond. Rijnmond is één van de dichtbevolkste delen van het dichtbevolkste land ter wereld. Dat is niet terug te draaien.

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

LITERATUUR:

Anonymus (1943): 'In gesprek met een der vorigen'. Mededeelingen van de Werkgroep der Nederlandsche Natuurhistorische Vereniging Afdeling Rotterdam.

Anonymus (1998): Boekenland. NRC-Handelsblad van 23 maart 1998.

Anonymus (1998): Het Noorden. NRC-Handelsblad van 20 april 1998.

Mak, G. (1996): Hoe God verdween uit Jorwerd. Uitgeverij Atlas. Amsterdam, Antwerpen.

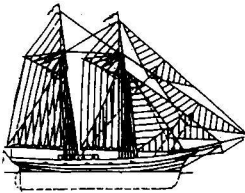
Mik, K. de (1998): Friezen staan op tegen windmolens. NRC-Handelsblad van 25 maart 1998.

Ouweneel, G.L. (1996): Over windturbines en ecologische infrastructuur in het Noordelijk Deltagebied. Sterna 41: 65-69.

Tempel, R. van den (1995): Negatieve effecten voor vogels van windturbines op de Afsluitdijk. Rapport Vogelbescherming Nederland.

Vogelwerkgroep Avifauna West-Nederland (1981): Randstad en broedvogels. Tilburg.

Winden, A. van, W. Overmars, G. Litjens & W. Helmer (1997): Nieuw Rotterdams Peil. Stad en natuur in de monding van Rijn en Maas. Uitgave Stroming B.V. in opdracht van het Wereld Natuur Fonds.

Vogeljaar-Vogelreis met s/v 'Noorderlicht' naar arctische gebieden

Het volgende jaar (1999) vindt van woensdag 9 juni tot en met 20 juni een zeer speciale vogelreis plaats met de tweemaster schoener het s/v 'Noorderlicht'.

De deelnemers vliegen naar Tromsø in Noorwegen. Daar wordt aan boord gegaan. De reis gaat naar het vogelrijke Bereneiland (op zichzelf uniek om daar aan land te kunnen gaan!). Vandaar wordt de reis vervolgd naar Zuid-Spitsbergen waar vele landingen worden uitgevoerd bij Sandhamna in Sørkap Land, Stormbukta, Hornsund (Sofiakammen, Luciakammen, Brepollen), Recherchefjord in de Bellsund en mogelijk wordt het door Russen bewoonde Barentsburg aangedaan. In

Longyearbyen gaan de deelnemers van boord en vliegen vandaar naar Nederland. Deze twaalf dagen durende reis is zeer avontuurlijk.

Omdat men voor de aansluitende reis geen extra vliegkosten hoeft te betalen is het voordelig de daaropvolgende reis van 20 juni tot en met 2 juli mee te maken naar Noord-Spitsbergen tot aan het pakjens en het noordelijk gelegen eiland Moffen met Walrussen.

Scheepspassage Tromsø-Bereneiland-Zuid-Spitsbergen-Longyearbyen: f 2900,- per persoon. De vlucht komt op circa f 1450,-.

Scheepspassage Noord-Spitsbergen: f 3600,-. Wil men alleen deze reis meemaken dan komt de vlucht op circa f 1850,-.

Wil men beide reizen aaneensluitend meemaken dan wordt een scheepspassage van f 6180,- berekend en zijn de kosten van de vlucht circa f 1450,-. Dat is dus 5% korting op de totale standaard-scheepspassage.

Toeslag eenpersoons cabine 80%.

Ook de Atlantic Odyssey was in 1998 een groot succes en vindt in 1999 opnieuw plaats van 19 maart tot en met 8 of 9 mei 1999. Zie voor omschrijving van deze reis Het Vogeljaar 45, nummer 2, bladzijden 49-58 (1997).

Mocht u een der reizen willen boeken of nadere inlichtingen wensen te ontvangen, dan gelieve u een briefkaartje aan ons redactie-adres te zenden.

Nu is ook de Nederlandstalige brochure beschikbaar.